

גליון נושא: 'קבלה מעשית וספר יצירה'

בס"ד, יום ג' פרשת בראשית, כג תשרי תשע"ז. דיונים אקטואליים בסוגיות הנלמדות. לעורך לב המעיין בלבד, ואין לסמוך על הדברים 'הלכה למעשה'. לעילוי נשמת האשה החשובה דבורה עקא בת מנחם צבי ז"ל.

'פועל ישועות'

בזמננו מצוי הרבה פועלי ישועות שהרבה מן ההמונים מגיעים לבקש ברכה מהם, ויש לדון האם מותר לפעול ישועות למבקשים על ידי קבלה מעשית ועל ידי ספר יצירה. ויש מוכיחים ממה שמסופר על המהר"ל מפראג שיצר גולם בכדי להציל את ישראל מידי המשטינים, שמוכח שמותר לפעול למעשה בספר יצירה בכדי לעזור לישראל, ויש לדון האם אכן יש הוכחה מזה.

ויובא בזאת תמצית הסוגיא מהראשונים והפוסקים. רוב הדברים הם מתוך שו"ת וישב הים (סימן י"ג אות יז) להג"ר יעקב הלל שליט"א ראש ישיבת חברת אהבת שלום ירושלים, שכבר עשרות שנים בקי במכמני נושאים מורכבים אלו, ובספריו השונים האריך מאוד על כל פועלי הישועות למיניהם. ויובא בזאת תמצית דבריו.

1. ספר יצירה והשתמשות בשמות הקודש

צירוף אותיות: כתב הטור (סימן קעט), וכן נפסק בשו"ע (יו"ד הלכות מעונן ומכשף סימן קעט סעיף ט"ו) אוחז את העיניים אסור, ועל ידי ספר יצירה מותר אפילו לעשות מעשה. ופירש הבית יוסף בשם רש"י - שמצרף אותיות השם ב"ה שע"י נברא העולם. וכתב הטור בשם רב ישעיה - שהוא גדולתו וגבורתו של הקדוש ברוך הוא.

וכתב הלבוש (סעיף טו), הובא דבריו בש"ך (שם ס"ק י"ח), על ידי ספר יצירה מותר לעשות לכתחילה, דשמות הקודש הם, והשי"ת נתן בהם כח שיוכלו לפעול על ידיהם החסידים והנביאים, והפועל בהם מראה גדולתו וגבורתו של השי"ת שמו, אך שיתעסקו בהם בקדושה ובטהרה ולצורך קדושת השם, או לצורך מצוה רבה, אשר לא נמצא זה בדורות הללו בעוה"ר, ואפילו בזמניהם מצינו שנענש ישעיה על זה (יבמות דף מ"ט

ע"ב), וכל שכן בזמן הזה שאי אפשר שננהוג בטהרה ובקדושה, ואין להשתמש בשמות הקודש כי אם לצורך מצוה רבה.

2. ודאשתמש בתגא חלף

במשנה (אבות פרק א' סוף משנה י"ג) ודאשתמש בתגא חלף. ופירש הרע"ב בפירוש השלישי - ודאשתמש בתגא, פירושו המשתמש בשם המפורש, חלף ואבד, שאין לו חלק לעולם הבא. וכן

פנינים

גולם לשמש

בספר 'לבושי בדים' (ירושלים תשמ"ח), יצא לאור מכתב יד של המחבר) להרב ידידיה טיאה ווייל זצ"ל אב"ד קרלסריהא, ובו דרושים נחמדים בדברי מוסר בלולים אשר דרש ברבים, בפני קהילתו ליל יום כפור, מדי שנה בשנה מובא דרשה (עמוד לז) שהושמעה בשנת תק"מ. בו עסק בקצרה בעניין הגלמים וכותב כך.

ואם אנו עושין רצונו של מקום, אנו משובחים יותר ממלאכים שמצינו רבא היה עושה גולם על ידי ספר יצירה, וכן רב הושעיא ורב חנינא הוי עבדי עגלא תלתא בכל מעלי שבת, גם קרוב לזמנינו רבי אביגדור קרא ורבי אליהו בעל שם כמו שהעיר עליו בתשובת חכם צבי) שעשו גולם לשמש.

וכל זה נעשה על ידי קריאת שמות שקרא להם אדם הראשון, רק הגולם נשתקל מלולו ולא יכול לדבר. וזה כוונת התרגום אונקלוס לנפש חיה לרוח ממללא. שוב מצאתי בפירוש הרמב"ן על התורה וכו'.

מנהג ישראל תורה

עולם החסידות

פועל ישועות: כידוע מאז ומקדם נודעו הרבה מהאדמורי"ם זצ"ל ושליט"א גדולי עולם ארזי הלבנון, כפועלי ישועות לכלל ולפרט, ובמיוחד למסתופפים בצילם ומבקשי ברכתם. לא נכביר כאן במילים כי קצרה היריעה מהשתרע, אולם לנגוע ביסוד הדברים באנו.

אהבת ישראל: בשיחת קודש של כ"ק האדמו"ר מצאנז קלויזנבורג זצ"ל - אחרי שעבר את מאורעות השואה האיומה, השפיע טללי תורה לכל פליטי המלחמה, באחד מדרשותיו התייחס לנושא ואמר; רוב המופתים שסיפרו אצל החסידים לא עשו את זה, לא בקבלה מעשית, ולא בצירופי שמות, ולא מכח ספר יצירה, אלא מגודל אהבת ישראל שפיעמה בלב צדיקי אמת, ומכח אמונתם של החסידים המסתופפים בצילם, שכידוע מידת ה'אמונה' היא 'המשכה' ובטחון בהשי"ת.

צדיק אמת: בדרך צחות היו אומרים בקוצק; אותות ומופתים באדמת בני חם (מברכות ק"ש לתפילת ערבית), כלומר שאין להאמין באדם מכח אותות ומופתים, וזה לא עיקר הדגש. אלא בעיקר יש להתבונן בכח תורתו, צדקתו, ודקדוק ההלכה, וכדומה, אז נדע כי צדיק אמת הוא. ❖

מפורש באבות דרבי נתן (סוף פרק י"ב):
ודאשתמש בתגא אבד ואזל ליה, שכל המשתמש בשם המפורש אין לו חלק לעולם הבא, עכ"ל. והביאו בסמ"ג (עשין י"ב).

וכן נפסק להלכה ברמ"א (סימן רמ"ו סוף סעיף כ"א) ודאשתמש בתגא חלף (הג"מ וסמ"ג). וי"א דזהו המשתמש בשמות. (שם בשם אבות דר' נתן). והוסיף הש"ך (קעט ס"ק יח) דגם בספרי המקובלים מבואר שעון גדול הוא המשתמש בשמו, על כן המונע יבורך. עכ"ד הש"ך.

וכך כתב החיד"א (בפתח עינים באבות דרבי נתן שם) בשם הרב חיים ויטאל זצ"ל (בשערי קדושה), המשתמש בשמות הקודש אמרו רז"ל ודאשתמש בתגא חלף. והעיר שם שהרמ"א גופיה בדרכי משה כתב שמשתמש בשם המפורש, ועיין שם מה שציין. וכ"כ בברכ"י (יו"ד שם).

גם ראינו בשו"ת מן השמים להר"י ממרויש זצ"ל (סימן ט') וז"ל: ועוד שאלתי על השם הקדוש בן מ"ב אותיות אם מותר להשתמש בו להשביע המלאכים הקדושים הממונים על התורה להתחכם בכל מה שילמוד, ושלא ישכח מה שילמוד, וגם להשביע בו המלאכים הממונים על העושר, ועל ניצוח האויבים, ועל מציאת חן בעיני השרים, או אם אסור להשתמש בו באחת מכל אלה. והשיבו: קדוש קדוש ה' צבאות, והוא לבדו יעשה לכם כל צרכיכם, עכ"ל.

כלומר דאוסר שמוש בשמות, וממליץ על ההליכה בתמימות עם ה' שבידו למלאות כל משאלות לבו.

וכן כתב בספר העקרים (מאמר א' פרק י"ח): דאפשר לעשות אותות ומופתים בשם משמות הקודש, כי השמות הם ככלי אומנותו של מקום, כי שם בכחם שיעשו בהם אותות ומופתים, ומי שמשתמש בהם ברצונו של מקום כנביאים, או לכבודו של מקום כחסידים, הוא אהוב למעלה ונחמד למטה, ואינו מת בחצי ימיו, ואינו נופל ביד שונאיו, אבל מי שמשתמש בהם מדעת עצמו ושלא לכבודו של מקום הוא נכרת ונופל ביד שונאיו, ואמרו רז"ל ודאשתמש בתגא חלף, והרי זה כמי שגנב טבעתו או כליו או חותמו של מלך ומשתמש בהם, שהוא חייב מיתה.

3. מעשה שהיה

כתב הרב מנחם עזריה מפאנו בספרו כנפי יונה (ח"א פרק ק"י): שהשימוש בשמות הקודש הוא עון פלילי, כמו שמצינו לרבנו יהודה החסיד, ואיכא דאמרי רבנו יונה החסיד, שתלמידיו נשתמשו בשמות הקודש לנסותם, והלכו לילה אחת למקום דובים ואריות וחיות רעות במדבר, ונשתמשו בשמות וניצלו, ובבוקר שידע הרב בדבר, וכדי שיכופר להם בעולם הזה, ולא לעיילו בכסופא קמי קודשא בריך הוא, גזר עליהם שיחזרו שמה באותו מקום עצמו של דובים ואריות, ושישבו שם לילה אחת בטבילה ובנידוי ולא ישתמשו כלל בשמות, וכן עשו, ובעוונות הרבים אכלו החיות רעות כל

גופם חוץ מהידים והפנים, ושלח הרב בבוקר לראות מה נהיה מהם, ומצאו אותם, והביאו לבית המדרש, ודרש עליהם מיתתם כפרתם, ונתן טעם כי מפני שהם השתמשו [בשמות הקודש] אכלו אותם, אבל הפנים והידים, שקראו ביניהם השמות, והידים שלקחו הספר זכו להנצל, הכלל העולה ששימוש השמות הוא דבר קשה ועונשו גדול וצריך שיעשה תיקון לחטא זה כדי שינצל מדינה של גיהנם וכו' עכ"ל.

וקרוב לזה כתב בשו"ת יכין ובוועז (סימן קל"ה דף נ"ד סוף ע"ג) וז"ל: וכבר כתבו רבותינו הצרפתים שמעשה היה בתלמידי רבי יהודה החסיד ז"ל שהיה להם לעבור במקום סכנה, והוא הזהירם שלא יעברו שם, ולא שמעו ממנו, ויצאו עליהם ליסטים וניצלו מהם בהזכרת השם, ואמר להם שאם לא יחזרו לאותו מקום הסכנה ולא יזכירו את השם, שאין להם חלק לעולם הבא, וחזרו שם ונהרגו, ולא רצו להזכיר את השם וכו' עכ"ל. גם הסמ"ק (מ"ע ג') הביא מעשה זה בקצרה.

וכתב היעב"ץ (בחידושו למסכת עירובין דף מ"ג). על מה דאיתא התם דקאזיל בקפיצה, כתב וז"ל: מן הכתוב נראה שאפילו הנביאים לא היו משתמשים בשם לילך בקפיצה, שהרי אליהו הנביא הלך נבוך במדבר ארבעים יום, וכן יש להוכיח עוד. ואפילו להציל עצמן ממיטה לא רצו לעשות ע"י שם, שאם כן לא יבצר מירמיהו עשותו כשהשליכוהו אל הבור, וכמה נביאים הומתו בלי שבקשו למלט נפשם ממות ע"י שימוש בשם. וישעיהו שעשה כן (יבמות דף מ"ט ע"ב) לא הועיל לו, ונמסר ביד מבקשי נפשו, שכך אמרו חז"ל כל המשתמש בתגא חלף, עכ"ל. וכמו כן כתב בספר חסידים (סימן ר"ה).

והנה סוג ההשתמשות בשמות הנזכר כאן לאסור, הוא ענין אזכרת שמותיו יתברך וצירופיהם בפה, ואינו ענין לקבלה מעשית, שהוא בכח השבעות מלאכי העשיה דוקא בהזכיר או בהכתב שמותיהם, שזהו דבר מסוכן, ותועלתו מפוקפק. ולכן להראויים לכך, ובתנאים הנכונים, אין איסור בשימוש שמות שמסוג זה, ולא תוצאות לווי שליליים. אבל ענין מעשה שדים והשבעתם, גם הוא מענין קבלה המעשית, ומה שהפוסקים כללו אותו עם סוג ההשתמשות בספר יצירה, היינו מפני שבכלל ידיעת השמות והצירופים של הבורא יתברך, הוא ידיעת שמות המלאכים וכחות הטומאה, ונמסרו בכלל קבלת ידיעת חכמת ספר יצירה, אבל למעשה, רב המרחק ביניהם.

4. שמות טומאה

לענין צירוף ופעולות על ידי שמות טומאה; עיין בבית יוסף (סימן קעט) שהביא בשם רבנו ירוחם שכתב - דאפשר דלהשביע על ידי שמות טומאה אינו בכלל כשפים, כן נראה עיקר. וראיתו מהא דאברהם אבינו ע"ה שמסר שמות הטומאה לבני הפילגשים. וסיים: ונכון להחמיר שהוא איסור תורה.

אכן באמת מציינים לדברי הזוהר (ח"א דף ק' ע"ב, וקל"ב ע"ב, ורכ"ג ע"א) ששמע שם שאין בכאלו חלק יעקב, כי אדרבה מסר לבני הפילגשים שמות הטומאה שהם מסטרא דלהון, וגרשם לארץ קדם מקום הכשפים כדי להפרידם מבנו יצחק וזרעו אחריו שחלקם בקדושה, ופועלים בשמות הקודש דוקא. ❖

'עומק הפשט'

נייד: 052-7687405 | פקס: 02-6507823

הנושא לשבוע הבא גליון מספר 84 יום ג' פרשת נח ל' תשרי תשע"ז.

הוצאת עין הרע על ידי עופרת

ניתן לשלוח - רעיונות ותיקונים, הוספות והערות, להגדיל תורה ולהאדירה.

לקבלת הגיליון בדוא"ל 5047867@gmail.com

הערות מבני החבורה

האם היה 'גולם' בפראג????

להציל את ישראל: אין יהודי שלא שמע בחייו את המעשה הידוע והמפורסם בכל העולם שהמהר"ל מפראג עם תלמידו וחתנו יצר גולם ע"י ספר יצירה. ולכאורה יש מכאן הוכחה ניצחת שגם בדורות האחרונים עדיין ההיתר בתוקפו, ומותר לפעול בקבלה מעשית ובצירופי שמות של ספר יצירה, כדי להציל את ישראל.

אולם באמת מפורש בגמ' (בבא בתרא דף קל:): אין למדין הלכה לא מפי למוד ולא מפי מעשה - עד שיאמרו לו הלכה למעשה. ומלבד זאת יש בזה ויכוח היסטורי, האם אכן היה כזה מעשה של הגולם מפראג, יש אומרים שלא היה ולא נברא, ויש אומרים שאכן היה ונברא.

לא היה ולא נברא: במאמר שפירסם ר' אורי דסברג (רכז המערכת של האינציקלופדיה התלמודית), הוא טוען, כי לסיפור הגולם מפראג אין כל בסיס במציאות:

וכך הוא כותב "אם תשאלו אדם ממוצע ברחוב (בין השאר גם לא-יהודים ברחובות פראג) תשמעו שידוע שהמהר"ל יצר את "הגולם מפראג", שפעל בעיקר נגד עלילות הדם, עד שהחל לסכן את חיי הקהילה היהודית, ואז הוציא ממנו המהר"ל את רוח החיים, ושאריותיו נגנזו בעליית הגג של בית הכנסת "אלטנוישול" בפראג.

סיפור זה נוצר ונודע רק בשנת תרס"ט (שנת ה-300 להסתלקותו של המהר"ל) באמצעות הספר "נפלאות המהר"ל" שכתב הרב יהודה יודל רוזנברג. זוהי אחת הדוגמאות הנדירות שספרות דמיונית הופכת בעיני הציבור כמהימנה ואוטנטית, למרות שלכאורה אין לה כל ביסוס במציאות.

לשיטתו, סיפור הגולם אינו מוזכר כלל במקורות הקדומים על חיי המהר"ל מפראג. בספר שנכתב בשנת תע"ח על חייו של המהר"ל "ספר מגילת יוחסין: שלשלת היחוס לרבי יהודה ליווא הנקרא בשם מהר"ל מפראג, עם שלשלת היחוס של חתנו יצחק כהן, ויחוס שאר גאוני ארץ" שיצא לאור על ידי צאצאו מאיר בן אלעזר פרלעש (ה'תכ"ו - ה'ת"ק) סיפור הגולם אינו מוזכר ואינו נרמז.

גם רב העיר פראג הג"ר שלמה יהודה כהן רפפורט זצ"ל (ה'תקנ"א - ה'תרכ"ח) בהקדמתו לספר ("מאת קלמן ליעבן, ה'תרי"ז) יצא חוצץ נגד סיפור "הגולם מפראג" בהתלוננו בהקדמה לספר שעסק בבית הקברות של פראג ומכל זה נוכל לעמוד על המחקר, איך שאבו ממקור אכזב המגידים בעלטה את השמועה המתפשטת (א.ה. השמועה המתפשטת משמע בלשון הווה) בין אוהבי גוזמאות כי עשה רבינו ז"ל (המהר"ל) גולם על פי צירוף שם אשר חיבר לו, אולם גולם לא היה מיציר כפיו של רבינו יהודה ז"ל ולא בו הראה חכמתו הגדולה כי אם בחלופו, בחכם גדול וגאון תפארת ישראל, הוא תלמידו הרב בעל "תוספות יום טוב" ז"ל.

היה ונברא: מאידך בספר בני יששכר - לאדמו"ר רבי צבי אלימלך שפירא מדינוב זצ"ל שיצא לאור לראשונה בשנת ה'תר"ז מסופר שהמהר"ל כתב את דבריו תחת השראת רוח הקודש ושהוא "היה משתמש בספר יצירה". וכן כתב בעל דעת קדושים מבואטשאטש זצ"ל בספרו ברכת אברהם, שה"גור אריה" זצ"ל עשה גולם על ידי ספר יצירה.

מחלוקת על מציאות: ואין לתמוה איך שייך להתוכח על מציאות שהיתה, שכן אף באיוב מצינו מחלוקת כזו בגמ' (בבא בתרא דף טו.) איוב לא היה ולא נברא אלא משל היה. ומאידך יש כמה דעות בגמ' שאיוב כן היה ונחלקו באיזה זמן היה.

וכן מצינו בפירוש הפסוק בפרשת חיי שרה וְהָ בָרַךְ אֶת אַבְרָהָם בְּכָל: שנחלקו בגמ' (בבא בתרא דף טז:) מה פירוש המילה בכל - לדעת רבי מאיר: שלא היתה לו בת; לדעת רבי יהודה: שהיתה לו בת; לדעת אחרים: בת היתה לו לאברהם ובכל שמה; ועיין שם עוד דעות בגמ'. ❖